

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ
ΑΠΑΝΤΑ
ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
Ν. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΟΜΟΣ
ΑΘΗΝΑ 1988

Σ' ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΑ

ΜΙΚΡΑ ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

Βεβαίως ό κ. Ζ(αχαρίας) Π(απαντωνίου) από μακράν έρχεται γράφων εις τό «Σκριπ» ότι, μόνον ό δεινα και ό δεινα απέμειναν έρασται της Βυζαντινης μουσικης, και ότι οι όλιγοι απομειναντες ετρεχον από ναου εις ναόν δια ν' ανακαλύψουν και ακούσουν ψάλτην. Έφέτος ίσα - ίσα εις όλους τους ναους επεκράτησεν ή Βυζαντινή, όπως και επεκράτει άνεκαθεν και θα επικρατήση. Έξαιρω λόγου τόν ναόν του Αγίου Γεωργίου, περι ου αυτός ό αρθρογράφος μας πληροφορει ότι πολλοι τόν εκλαμβάνουν ήδη ως θέατρον. Θου Κύριε, φυλακήν τω στόματί μου.

Εις την Αγ. Ειρήνην, ό κ. Ν. Κανακάκης, καιτοι αναγκαζόμενος να νεωτερίζη εν μέρει, διαπρέπει και τό καυχᾶται, πιστεύω, ιδίως ως βυζαντινός ψάλτης. Και εις την Χρυσοσπηλαιώτισσαν, όπου άλλοτε ειχε γίνει απόπειρα παρωδήσεως, έφέτος, ως έμαθον, εψάλησαν όλα κατά τόν γνήσιον τρόπον. Υπάρχουσι δέ ουκ όλιγοι διακεκριμένοι ψάλται εν Αθήναις, γνησίως ψάλλοντες, καθως οι ψάλται του Αγ. Κωνσταντίνου, τών Αγίων Ασωμάτων, καθως ό κ. Α. Τσικνόπουλος εις τους Αγ. Θεοδώρους, ό λαμπρόφωνος κ. Γ. Κυριαζης εις τόν Αγ. Δημήτριον, ό αισθηματίας κ. Γιαννουτσος εις τους Αγ. Αναργύρους, οι προσφιλεις ψάλται μας Παναγιώτης και Μήτσος εις την Ρόμβην και άλλοι και άλλοι.

Λυπηρόν μόνον είναι, ότι δέν ψάλλει τακτικά εις κανένα ναόν ό έγκριτος μουσικοδιδάσκαλος κ. Αθ. Σακελλαριάδης και ό σεμνόν έχων τό μέλος κ. Παπαρίζος. Θλιβερόν δέ, ότι απέθανεν νέος πέρυσι ό εκ Μοσχονησιών εκτακτος ψάλτης Παπα Παΐσιος, τόν όποιον ό κ. Ζ. Π. δέν ηκουσε ποτέ του να ψάλη. Άς έρωτήση όμως τους συναδέλφους μας κ.κ. Ίω. Βλαχογιάννην και Δημ. Αναστασόπουλον τόν Αθηναϊον, οι όποιοι τόν ηκουσαν και άς ειπωσιν ουτοι πως τους εφάνη τότε ή Βυζαντινή μουσική.

Έπειδή τινες ακαίρως ευφυολογοῦσι με τό πα βου γα δί, όφείλω να τους πληροφορήσω, ότι τούτο ουδέν άλλο είναι ειμή τό α β γ δ, ώστε μυκτηρίζοντες τό πα βου γα δί, αυτό τό ελληνικόν αλφάβητον μυκτηρίζουσιν.

(1900)

ΦΩΝΗ ΑΥΡΑΣ ΛΕΠΤΗΣ

«Αὔρα πραεῖα ὑπέδειξε, καὶ λεπτοτάτη Κύριον σοὶ Ἡλιοῦ, Θεῶ ζηλοῦντι παντοκράτορι, οὐχὶ πνεῦμα βίαιον, οὐ συσσεισμός, οὐδὲ πῦρ ἐκδειματοῦν διὸ Ἰησοῦ τῷ πράῳ ψάλλομεν...»

Ἐπειδὴ «οὐδεὶς δύναται θεῖναι ἄλλον θεμέλιον λίθον, παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν ὁ Χριστός», κ' ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι, μὲ τὸ λογικόν των, ἀδυνατοῦσι νὰ βάλωσι θεμελιώδη ιδέαν εἰς τὸν ἐγκέφαλόν των, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν νὰ κτίσωσι τὸ οἰκοδόμημα τῶν σκέψεών των, ὁ Θεὸς ἄρα ἔμελλε νὰ φανερωθῇ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐφανερώθη. Ἀλλ' ὡς τί, καὶ ὑπὸ ποῖον σχῆμα θὰ ἐφανερώνητο; Μήπως μὲ ἀνθρώπινα μεγαλεῖα καὶ ματαιότητος, μήπως ὡς ἐγκόσμιος δυνάστης καὶ κατακτητῆς, ὡς Ταμερλάνος καὶ ὡς Ναπολέον, ἢ ὡς μυριόπλουτος Κροῖσος, ἢ ὡς ἐπιστήμων καὶ σοφὸς Ἀρχιμήδης;

Ἅλα ταῦτα εἶναι ὡς μηδὲν ἐνώπιον τῆς θείας μεγαλειότητος, ὁ δὲ Θεὸς ηὐδόκησε νὰ φανερωθῇ κ' ἐφανερώθη ὡς πράος ταπεινὸς Ἰησοῦς. Τοῦτο προεσήμαινεν ἢ θεοφάνεια ἢ γενομένη εἰς τὸν Θεσβίτην Ἡλίαν ἐπὶ τοῦ ὄρους Χωρήβ. Ὁ Θεὸς ἐφανερώθη εἰς τὸν Προφήτην ὄχι ἐν τῷ πνεύματι τῷ βιαίῳ, ὄχι ἐν τῷ συσσεισμῷ, ὄχι ἐν πυρὶ, ἀλλ' ἐν φωνῇ αὔρας λεπτῆς. Καὶ ἡ φωνὴ τῆς αὔρας τῆς λεπτῆς εἶναι ἢ φωνὴ τοῦ πράου Ἰησοῦ, εἶναι ἢ φωνὴ τοῦ Εὐαγγελίου.

Διὰ τοῦτο, λέγει ὁ μελωδός, «Ἰησοῦ τῷ πράῳ ψάλλομεν». Καὶ διὰ τοῦτο, θαρρούντως ἐπιφέρομεν ἡμεῖς, ὀφείλομεν νὰ ψάλλωμεν ἐν Ἐκκλησίᾳ μὲ πραεῖας φωνάς, μὲ φωνὴν αὔρας λεπτῆς, καὶ ὄχι μὲ πολυφωνίας καὶ παραφωνίας, αἵτινες ὁμοιάζουν μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνέμου τὸ βίαιον καὶ μὲ τὸν συσσεισμόν, μέσῳ τῶν ὁποίων δὲν ἐφανερώθη ὁ Θεός.

«Οὐκ ἐν τῷ συσσεισμῷ, Κύριος... οὐκ ἐν τῷ πυρὶ Κύριος· καὶ μετὰ τὸ πῦρ, φωνὴ αὔρας λεπτῆς· καὶ ἐκεῖ Κύριος».

«Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι,
τίνα Θεόν, τίν' ἥρωα,
τίν' ἄνδρα κελαδήσομεν;»

Τοὺς ὕμνους, τοὺς ἀνάσσοντας τῆς φόρμιγγος, ἐπικαλεῖται ὡς ἀνωτέρω ὁ ὑψιπέτης Πίνδαρος, προσωποποιῶν θεσπεσίως τούτους, καὶ ἐρωτῶν τίνα θεόν, ἥρωα ἢ ἄνδρα πρέπει ὁμοῦ νὰ ψάλωσι.

Ἴσως θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπη ὅτι <ὁ> μέγιστος λυρικὸς τῆς ἀρχαιότητος, διὰ τῆς ἀνωτέρω ἐπικλήσεως, οἶονεὶ προφητεύει. Ἡ δὲ πρόρρησις του πληροῦται εἰς τοὺς ὕμνους τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας. Διότι τίς ἄλλος εἶναι ἀληθὴς Θεός, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ κελαδῶσιν οἱ ὕμνοι, εἰμὴ ὁ

Χριστός; Καί τίς ἦρως εἶναι μεγαλύτερος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ πατάξαντος τὸν ἀρχέκακον ἐχθρόν, καὶ νικήσαντος διὰ τοῦ Σταυροῦ τὸν θάνατον; Καί τίς εἶναι ἀνὴρ, τίς ἄνθρωπος, ἀληθέστερος ἀπὸ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἄνθρώπου, «ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων... ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος»;

Διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἄρα μουσικῆς, οἱ ὕμνοι, οἱ ἀναξιφόρμιγγες τοῦ Πινδάρου, ὕμνοισι τὸν ἀληθῆ Θεόν, ἦρωα καὶ ἄνδρα, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Θεραπεύεται δὲ καὶ ἡ ἀμηχανία τοῦ Πινδάρου, ὡς καὶ παντὸς ψάλτου ἢ ποιητοῦ, εὐρίσκοντος, εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ἠνωμένας τὰς τρεῖς ιδιότητας τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἦρωος καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Τοιοῦτος Θεός, ἦρως καὶ ἄνθρωπος οὐδεὶς ἄλλος ὑπάρχει, εἰμὴ ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

(1901)

Ο ΑΠΟΛΛΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΔΕΡΜΑ ΤΟΥ ΜΑΡΣΥΟΥ

Λέγει ὁ παλαιὸς μῦθος ὅτι ὁ Μαρσύας, ὁ περιβόητος τῶν παναρχαίων χρόνων ἀυλητής, ἐτόλμησε νὰ προκαλέσῃ εἰς μουσικὸν ἀγῶνα τὸν Ἀπόλλωνα, τὸν μέγαν θεὸν τῆς λύρας.

Ὁ Μαρσύας, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἐτιμωρήθη διὰ τὸ θράσος του αὐτό, καθὼς εἶχε τιμωρηθῆ περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ ὁ Θάμυρις ὁ Θραῦξ, ἄλλος οἰηματίας μουσικός, κιθαρωδὸς οὗτος, ὅστις εἶχε τὴν ἰταμότητα νὰ προκαλέσῃ εἰς ἀγῶνα αὐτὰς τὰς Μούσας καὶ τὰς ἐννέα.

...Στεῦτο γὰρ εὐχόμενος νικησέμεν, εἶπερ ἂν αὐταὶ
Μοῦσαι ἀείδοιεν, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο·
αἱ δὲ χολωσάμεναι, πηρόν θέσαν, αὐτὰρ ἀοιδὴν
θεσπεσίην ἀφέλοντο, καὶ ἐκλέλαθον κιθαριστύν.

Ἐπειδὴ εἶπε μέγαν λόγον (λέγει, ὡς ἔγγιστα, ὁ ποιητής) κ' ἐκαυχῆθη ὅτι θὰ νικήσῃ, καὶ ἂν αἱ ἴδιαι Μοῦσαι, αἱ κόραι τοῦ Διός, τοῦ ἔχοντος τὴν αἰγίδα, θὰ ἐτραγουδοῦσαν· αὐταὶ ὅμως θυμωθεῖσαι τὸν ἐσακάτεψαν τὸν ἄνθρωπον, τὸ τραγούδι τὸ θεοτικὸ τοῦ τὸ ἐπῆραν, καὶ τὸν ἔκαμαν νὰ ξεχάσῃ τὴν τέχνην τὴν κιθαριστικὴν.

Αὐτὰ παθαίνουν ὅλοι οἱ ἀλαζόνες καὶ θρασεῖς!

Ἐπαθε δηλαδὴ ὁ Θάμυρις ὅτι, ἐξ ἀκραιφνοῦς φιλοπατρίας καὶ πένθους εὐσεβοῦς, κατηράσθη τὸν ἴδιον ἑαυτὸν του νὰ πάθῃ ὁ Ἰουδαῖος ψάλτης, ὁ αἰχμάλωτος τῆς Βαβυλῶνος. «Πῶς ἄσωμεν τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; ἐὰν ἐπιλάθωμαί σου, Ἰερουσαλήμ, ἐπιλησθεῖ ἡ δεξιὰ μου· κολληθεῖ ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν μὴ σοῦ μνησθῶ».

Πολὺ χειρότερα ὅμως ἀπ' ὅλους ἔπαθεν ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Μαρσύας ὁ αὐλητής, ὁ ζητήσας ἔριν μὲ τὸν Ἀπόλλωνα τὸν θεὸν τῆς λύρας. Ὁ Ξανθὸς Φοῖβος δὲν ἠρκέσθη ἀπλῶς νὰ καταστήσῃ πηρὸν τὸν ἀνταγωνιστὴν του καὶ νὰ τὸν ἀποβλακώσῃ, ὅπως ἔκαμαν αἱ Μοῦσαι τὸν Θάμυριν, ἀλλὰ τὸν ἔγδαρε ζωντανόν, λέγει ὁ μῦθος, κ' ἐκρέμασε τὸ δέρμα εἰς τὸν ἴδιον ναόν του, εἰς τὴν Φρυγίαν. Ἐπὶ χρόνους δὲ ὕστερον, τὸ δέρμα κρεμάμενον ἐπὶ δένδρου, πλησίον τοῦ βωμοῦ, ἐδείκνυε παράδοξα φαινόμενα. Ὅσάκις συνέβαινε ν' ἀκουσθῆ ἐκεῖ που πλησίον αὐλός, τὸ δέρμα συνεκινεῖτο, κ' ἐσάλευε κ' ἐχόρευε, κ' ἐκινεῖτο μετ' αὐτοῦ ὅλον τὸ δένδρον μὲ τὰ φύλλα του, ἀποτελοῦντα εὐρυθμον μουσικὸν θροῦν. Ὅταν ὅμως λύρα μὲ τὰς χορδὰς τῆς ἠκούετο νὰ πλήττῃ τὸν ἀέρα πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ λατρευομένου ἐκεῖ, τὸ δέρμα ἔμενεν ἀκίνητον, ἐν ἡρεμίᾳ ἀγερώχῳ καὶ προκλητικῇ, καὶ εἰς τὴν σφοδροτέραν ριπήν τοῦ ἀνέμου δὲν ἐσειέτο...

Δύο τινὰ δύναται ν' ἀνακαλύψῃ [τις] εἰς τὴν διήγησιν ταύτην ὁ προσεκτικὸς παρατηρητής, καὶ τὰ δύο ταῦτα, ὡς νομίζω, θέλει νὰ στηλιτεύσῃ ὁ μῦθος· τὴν θρασύτητα τῆς οἰήσεως, ἐκ μέρους τοῦ Μαρσύου, τὴν ὠμότητα τῆς ἐκδικήσεως, ἐκ μέρους τοῦ Ἀπόλλωνος. Καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάγῃ μακρὰν ὁ ἀναγνώστης διὰ ν' ἀνακαλύψῃ πόσον φιλοσόφως διδάσκει τὰ πράγματα ταῦτα ὁ μῦθος. Ἄς ἀποβλέψῃ εἰς ὅλους μὲν τοὺς ὁμίλους τῶν τεχνιτῶν, ἢ καλλιτεχνῶν, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς μύστας τῆς Μουσικῆς τέχνης, τῆς τε ἱεραῆς παρ' ἡμῖν, καὶ τῆς θύραθεν.

Εἰς ὅλα τὰ παρασκήνια τῶν Μελοδραμάτων, καὶ περὶ τὸ θέατρον, καὶ εἰς τὰ ᾠδεῖα καὶ παντοῦ ὅπου συχνάζουν ἄνθρωποι τοῦ ᾠδικοῦ θεάτρου, κόμματα σχηματίζονται, φανατισμὸς καλλιιεργεῖται ὑπὲρ τοῦ δεῖνα καὶ κατὰ τοῦ δεῖνα ἀοιδοῦ, μάλιστα δὲ ὅταν πρόκειται περὶ ὁμοφύλου τῶν Μουσῶν ἀοιδοῦ, διότι καὶ ἡ Παφία συχνὰ ἐπισκέπτεται τὰ σκηνώματα τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ αἱ ἐννέα παρθένοι ἀδελφαὶ ἀποβάλλουν μέρος τῆς ἀγνότητός των. Κανεὶς ἀοιδός, καμμία ἀοιδὸς δὲν ἀναγνωρίζει συνάδελφον καλυτέραν ἑαυτῆς, σπανίως δὲ σέβεται τις πρεσβεῖα καὶ κεκτημένα δικαιοῦματα. Δὲν ὑπάρχει κανταδόρος ὅστις νὰ μὴ εἶναι ἱκανὸς νὰ προκαλέσῃ τοὺς καλυτέρους ἢ τοὺς γεροντοτέρους του εἰς ἀγῶνα. Ἀλλὰ καὶ δὲν ὑπάρχει ραψωδός, ὅστις νὰ μὴ μισῇ καὶ κατατρέχῃ μέχρις ὠμότητος τὸν συνάδελφόν του. Καὶ οἱ περιπλανώμενοι κιθαρωδοὶ Μαρσύαι, νομίζοντες ἑαυτοὺς ἠδικομένους Ἀπόλλωνας, μισοῦσι καὶ κατατρέχουσιν ἄλλους ὁμοιοπαθεῖς των, οὐδὲ ἀναγνωρίζουσιν ὑπεροχὴν τινὰ καὶ εἰς τοὺς μάλιστα φημισμένους μεταξὺ τῶν ὁμοτέχνων των, οἵτινες πάλιν τρώγονται ἐλεεινὰ μεταξὺ των. «Καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονεῖ, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ...»

Ἐὰν δὲ τις ἀποστρέψῃ τὸ βλέμμα ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ τῆς θυμέλης, καὶ ἔλθῃ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱεράν μουσικὴν, τί βλέπει...

Πλὴν ἄς τ' ἀφήσωμεν...

(1902)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΣΚΕΨΕΩΝ

Α΄

Ἡ Μουσική καὶ τὰ Ἱερὰ Εὐαγγέλια

...Διὰ τῆς πατροπαραδότου Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ὄχι μόνον τὰ ἱερὰ ἄσματα ἔγιναν προσφιλῆ καὶ οἰκειὰ εἰς τὴν ἀκοήν, καὶ ἡ γλῶσσα εἰς ἣν ταῦτα εἶναι γεγραμμένα καταληπτῆ, ὡς ἔγγιστα, καὶ εἰς τοὺς ἀγραμμάτους, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῶν θείων Εὐαγγελίων τὰ ρήματα διὰ τῆς αὐτῆς Μουσικῆς καὶ τοῦ λογαοιδικοῦ αὐτῆς τρόπου κατέστησαν οἰκειότερα εἰς τὴν ἀκοήν, καὶ βαθύτερον πάντοτε εἰσδύουσιν εἰς τῶν ἀκροατῶν τὰς καρδίας.

Ὅθεν ἡ γλῶσσα αὕτη, εἰς ἣν εἶναι γεγραμμένα τό τε Εὐαγγέλιον καὶ τὰ ἱερὰ ἄσματα, ἔχει τὸ μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον προνόμιον νὰ ἐξακολουθῆ καὶ μετὰ εἴκοσι αἰῶνας νὰ εἶναι ζωντανή, εἰς τὴν ἀκοήν τοῦλάχιστον. Ἄς δοκιμάσῃ τις νὰ μεταφράσῃ ἐν τροπάριον εἰς τὴν δημώδη, καὶ τότε θὰ ἴδῃ ὅτι ἡ γλῶσσα ἥτις εἶναι ζωντανή εἰς τὰ ἠρωικὰ καὶ ἐρωτικὰ ἄσματα τοῦ λαοῦ, εἶναι ψυχρὰ μέχρι νεκροφανεῖας διὰ τὰ τροπάρια. Π.χ. «Ἀνοίξω τὸ στόμα μου, καὶ πληρωθήσεται πνεύματος...» Θ' ἀνοίξω τὸ στόμα μου, καὶ θὰ γεμίσῃ πνέμμα (ἢ πλέμμα, ἢ καὶ πλέγμα)· καὶ λόγο θὰ βγάλω (διότι πῶς ἄλλως θ' ἀποδοθῆ ἢ μεταφορὰ ἢ ἡ μετωνυμία τοῦ ἐρεύξομαι); «Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, μακαρίζεις σε τὴν Θεοτόκον...» Ἀξίζει ἀληθινὰ νὰ σέ καλοτυχίζουμε σένα τῆ Θεοτόκο, ποὺ εἶσαι πάντα καλότυχη, καὶ καθαρῶτατη, καὶ μάννα τοῦ Θεοῦ μας...

Πλὴν θὰ εἶπῃ τις, ἀντὶ νὰ μεταφρασθῶσι τὰ ὑπάρχοντα, ἄς ποιηθῶσι νέα ἐκκλησιαστικὰ ἄσματα ὑπὸ τῶν δοκίμων ποιητῶν μας.

- Ναί, βέβαια, λέγομεν ἡμεῖς, καὶ εἶναι τόσον εὐκόλον τὸ πρᾶγμα!... νὰ ἐμφυσηθῆ ζωὴ χωρὶς νὰ ὑπάρχη, νὰ δοθῆ ἔμπνευσις ἐκεῖ ὅπου λείπει ἡ ψυχὴ!... Καὶ ποῦ εἶναι οἱ δόκιμοι ποιηταὶ μας;... Καὶ ἂν τοιοῦτοι ὑπάρχουν, αὐτοὶ ἐνδιαφέρονται περισσότερον διὰ τὸν Νίτς καὶ τὸν Ἴψεν παρὰ διὰ τὰ κατ' αὐτοὺς σκουργιασμένα ἴντοπια πράγματα!...

Ἄλλως, διὰ νὰ γίνουν νέα θρησκευτικὰ ἄσματα, πρέπει νὰ γίνῃ πρῶτα καὶ νέα θρησκεία... Ἄς δοκιμάσουν λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ τὰ ὄνειροπολοῦν αὐτὰ νὰ κάμουν θρησκείαν χειροποίητον, θρησκείαν γιὰ τὰ κέφια τους, καὶ τότε θὰ καταλάβουν καὶ οἱ ἴδιοι πόσον εἶναι μωροὶ καὶ τυφλοὶ.

Εἶπομεν ὅτι διὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ τοῦ λογαοιδικοῦ αὐτῆς τρόπου κατέστησαν γνωριμώτερα εἰς τὰς ἀκοὰς καὶ τὰ λόγια τῶν θείων Εὐαγγελίων, ὡς καὶ τοῦ Ἀποστόλου. Ὁ λογαοιδικὸς οὗτος τρόπος τῆς ἀπαγγελίας, εἶναι ἀρχαιότατος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ εἶναι γνησίως Ἑλληνικὸς, ὅπως φαίνεται καὶ εἰς τὰ παλαιὰ δράματα. Ἐκ τούτου παρέλαβον καὶ οἱ Δυτικοὶ τὸ παρ' αὐτοῖς plain - chant.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀπαγγελίας, διὰ τῆς παρατάσεως ὅλων μὲν τῶν συλλαβῶν, ἀλλὰ μάλιστα τῆς καταλήξεως ἐκάστης περιόδου ἢ ἐκάστου κώλου, σημαίνει καὶ μιμεῖται τὸ κήρυγμα, ἤτοι τὴν φωνὴν τοῦ κήρυκος, καὶ ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, «κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάση τῇ κτίσει».

Εἶναι ἄρα τὸ λογαοιδικὸν τοῦτο μέλος κανονικώτατον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀνήκει εἰς τὸν πλ. δ' ἢ τὸν βαρὺν ἤχον. Ἐθίζεται δὲ ν' ἀπαγγέλληται ὁ μὲν Ἀπόστολος μετὰ τινος ποικιλίας τῶν καὶ φθόγγων, τὸ δὲ Εὐαγγέλιον ἀπλούστερον καὶ ὅλως ἀπερίττως.

Οἱ περὶ πάντα ἐπιπόλαιοι καὶ ἀταλαίπωροι νεωτερισταὶ κατέκριναν καὶ τὸ λογαοιδικὸν τοῦτο μέλος καὶ εἶπαν ὅτι τοῦτο εἶναι «ἐπίρρινον» δηθὲν καὶ κακόζηλον. Εὗρον δὲ καὶ τινες καινοτόμους ἱερεῖς, οἵτινες πεισθέντες εἰς τὰς εἰσηγήσεις τῶν ξενοφρόνων ἐκείνων, κατήργησαν αὐθαιρέτως τὸν λογαοιδικὸν τρόπον καὶ ἀπαγγέλλουσι τὰς περικοπὰς τῶν θείων ρημάτων δι' ἀπλῆς ἀναγνώσεως. Εἰς τοὺς τοιούτους ἱερεῖς πρέπει ν' ἀπαγορευθῇ ἀρμοδίως ἡ καινοτομία αὕτη.

Β' **Ὁ ἔθνικὸς χορὸς καὶ ἡ Μουσικὴ**

Ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ περισωθῇ ἐκ στοματικῆς παραδόσεως ἡ Μουσικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων· ἄρα ἡ Βυζαντινὴ εἶναι μεσαιωνικὴ καὶ ἀφόρητος εἰς τὰ ἀριστοκρατικὰ ὠτα τῶν παρ' ἡμῖν νεοπλούτων.

Ἀλλὰ δὲν ἐσώθη ἐπὶ ἀρχαίων ἀγγείων τὸ σχῆμα καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ὀρχήσεως; Δὲν φαίνεται ὅτι ὁ τσάμικος καὶ ὁ συρτὸς καὶ ὁ καλαματιανὸς εἶναι ὅμοιοι μὲ τὸν κύκλιον καὶ τὸν πυρρίχιον τῶν παλαιῶν μας προγόνων; Διατί τότε ἀπορρίπτουσι τὸν ἐντόπιον, τὸν ἐν κύκλῳ καὶ γραφικότητι καὶ πλαστικότητι σωματῶν χορὸν, καὶ ἀσπάζονται τὸν ξενικόν, τὸν κατὰ ζεύγη;

Ἀπλούστατα· διότι τοὺς ἀρέσει ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἑσπερίων, καὶ μόνον πρὸς τὸ θεαθῆναι ἐπιτηδεύονται ὅτι εἶναι θαυμασταὶ δηθὲν τοῦ ἀρχαίου περικαλλοῦς κόσμου.

Εἶναι ἴδιον τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἡ ἐν μέτρῳ καὶ λογικῇ προσέγγισις τῶν δύο φύλων, ὁ δὲ ἄγαν συγχρωτισμὸς, ὅπως φαίνεται εἰς τὴν κατὰ ζεύγη ὀρχησιν, ἰδιάζει εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως. Εἰς πανηγυρικὸν δεῖπνον ἐν ἑλληνικῇ οἰκίᾳ, φέρ' εἰπεῖν, καθέζονται ἄνδρες καὶ γυναῖκες εἰς δύο ἡμικύκλια ἀπέναντι ἀλλήλων. Μόνον παρ' Ἀσιανοῖς, αἱ γυναῖκες ζῶσαι περιορισμέναι δὲν ἐμφανίζονται πρὸ τῶν ἀνδρῶν, συνηθίζονται δὲ δικτυωτὰ καὶ καλύπτραι. Ταῦτα εἶναι τὸ ἐν ἄκρον. Τὸ ἄλλο ἄκρον ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἦθη τῶν Ἑσπερίων. Εἰς γεῦμα ἐν εὐρωπαϊκῇ οἰκίᾳ, ἕκαστος τῶν ἀνδρῶν ὀδηγεῖ μίαν γυναῖκα (ὄχι ποτὲ τὴν ἰδικήν του, πρὸς

Θεοῦ!) εἰς τὴν τράπεζαν, ὅπου παρακαθίζουσιν οἱ δαιτυμόνες ἐναλλάξ, εἰς ἀνήρ, μία γυνή, καθότι οὕτω ἀποτελεῖται, λέγουσι, σωστή ἀνθοδέσμη. Ὅποιον φραγκικὸν ἄρωμα ἀναδίδει αὕτη, καὶ πόσον χαρακτηριστικὸν εἶναι, πράγματι, τὸ ἀέναον τοῦτο ζευγάρωμα καὶ ἀναζευγάρωμα!

Ἀφ' ἑτέρου, ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ὅπως καὶ ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανισμὸς καὶ αὐτὸ τὸ πρέπον καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος, θέλουσι τὴν ἐν μέτρῳ προσπέλασιν καὶ παρρησίαν τῶν δύο φύλων· ὄχι τὸ ἄγριον καὶ ἀπρόσιτον τῶν Ἀσιανῶν, ὅπερ εἶναι μᾶλλον ἐπικίνδυνον, ἀλλὰ τὴν μετὰ συστολῆς καὶ σεβασμοῦ ἐπικοινωνίαν. Διὰ τοῦτο ἐφυλάχθη παρ' Ἑλλήσιν ὁ ἀγνότερος οἰκογενειακὸς βίος καὶ ἡ τιμὴ τῆς γυναικός, ἔμεινε δὲ ἀσφαλῆς καὶ ἄσυλος μέχρις ὀγδόου βαθμοῦ ἢ συγγενικῆς στοργῆς, ὅπως καὶ ἡ κοινωνικὴ καὶ

οἰκογενειακὴ ἀλληλεγγύη, ἐνῶ ἔξω τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλληνικῶν κοινωνιῶν, ἐπισήμως καθιερωθείσης τῆς αἰμομειξίας, μεγάλη σύγχυσις ἐπῆλθε, καὶ διαφθορὰ ἠθῶν· ἐντεῦθεν ἐκφυλισμὸς καὶ βαθεῖα κοινωνικὴ νόσος.

Αὐτὰ λοιπὸν τὰ ἦθη πρὸ πολλοῦ ἤρχισαν, καὶ ἐξακολουθοῦν ἀκόμη διαρκῶς νὰ μᾶς εἰσάγωσιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὅπως δὲν ἀσπάζονται τὸν Ἑθνικὸν χορὸν, ἴσως διότι δὲν εἶναι ἀρκετὰ συγχρωτιστικὸς τῶν μελῶν, οὕτω ἀπορρίπτουσι καὶ τὴν Ἑθνικὴν μουσικὴν, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀρκετὰ γαργαλιστικὴ τῶν ὠτων. Καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν ἐπιστημονικῶς ν' ἀποδειχθῆ ὅτι ἡ Βυζαντινὴ εἶναι αὐτούσιος ἢ μουσικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, πάλιν οἱ Λεβαντῖνοι θὰ τὴν ἀπέρριπτον, τάχα ὡς ἀπηρχαιωμένην καὶ ἔξω τῆς μόδας. Διότι, ὅπως εἶναι τις ἰκανὸς νὰ αἰσθανθῆ καὶ ἐκτιμῆσιν πρᾶγμα τόσον ἀβρόν, ὅσον ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ, πρέπει νὰ ἔχη ἢ ἀπλότητα ἢ λεπτότητα. Ἀλλ' ἡ παρ' ἡμῖν ψευδοαριστοκρατία τὴν μὲν ἀπλότητα, δυστυχῶς, ἀπώλεσε πρὸ πολλοῦ, εἰς βαθμὸν δὲ τινα λεπτότητος οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ φθάσῃ.

Ἄλλως, ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ εἶναι τόσον Ἑλληνικὴ ὅσον πρέπει νὰ εἶναι. Οὔτε ἡμεῖς τὴν θέλομεν, οὔτε τὴν φανταζόμεθα, ὡς αὐτὴν τὴν μουσικὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἀλλ' εἶναι ἡ μόνη γνησίᾳ καὶ ἡ μόνη ὑπάρχουσα. Καὶ δι' ἡμᾶς, ἐὰν δὲν εἶναι ἡ μουσικὴ τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἡ μουσικὴ τῶν Ἀγγέλων.

(1903)